Metodické poznámky

Zdrojom údajov o sieti zdravotnej starostlivosti sú Národný register poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, štatistické výkazy o počte a štruktúre pracovníkov v zdravotníctve, odborné výkazy zaznamenávajúce počet návštev a denných miest, výkaz o posteľovom fonde zdravotníckeho zariadenia a výkaz o prírodných liečebných kúpeľoch.

Pracovné miesto (lekárske miesto) je súčet jednotlivých úväzkov pracovníkov (lekárov) v zdravotníckom zariadení prepočítaný podľa dĺžky týždenného pracovného času určeného pre zdravotnícke zariadenie. Zvyčajná dĺžka pracovného času je 40 hodín týždenne, na rizikových pracoviskách 33,5 hodiny týždenne.

V prehľade o sieti zdravotnej starostlivosti (T 3.1, T 3.5 – T 3.9) sa v počte pracovných miest vykazuje evidenčný počet pracovníkov v pracovnom aj mimopracovnom pomere spolu k 31. 12. prepočítaný na plné úväzky v povolaniach zdravotníckych pracovníkov.

Samostatní odborní zdravotnícki pracovníci (T 3.1) je evidenčný počet pracovníkov v povolaní lekár, zubný lekár, farmaceut a iný zdravotnícky pracovník – logopéd, psychológ, laboratórny diagnostik, liečebný pedagóg a fyzik.

Denné miesto je miesto pre pacienta ambulantnej starostlivosti poskytovanej stacionárne alebo jednodňovo na kratšie ako 24 hodín denne.

Prehľad o sieti zdravotnej starostlivosti v ambulanciách (T 3.5 – T 3.9) zahŕňa odborné útvary – ambulancie v zdravotníckych zariadeniach ambulantnej starostlivosti, ústavnej starostlivosti aj v hematologicko-transfúziologických zariadeniach.

Návšteva v útvare je aktívna prítomnosť pacienta za účelom vyšetrenia, ošetrenia, odberu vzorky biologického materiálu, predpísanie liečiva na recept alebo zmeny predpisu, získania nálezu/výsledku alebo za účelom administratívneho výkonu súvisiaceho so zdravím alebo poskytovaním zdravotnej starostlivosti.

Návšteva v rámci návštevnej služby je cesta ošetrujúceho lekára k pacientovi mimo budovy, v ktorej vykonáva svoju činnosť s cieľom poskytnúť zdravotnú starostlivosť pacientovi, ktorý sa nemôže dostaviť (ošetrenie v domácom prostredí pacienta).

Územné členenie údajov (T 3.7 – T 3.9) je na základe územia činnosti ambulancie v zdravotníckom zariadení.

Údaje o posteľovom fonde SR (T 3.2 a T 3.3) zahŕňajú všetky zdravotnícke zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti okrem prírodných liečebných kúpeľov a kúpeľných liečební. Uvádzajú sa údaje za posteľové útvary zdravotníckeho zariadenia. V počte pracovných miest lekárov (lekárske miesta) sa uvádza evidenčný počet lekárov posteľového útvaru v pracovnom pomere k 31. 12. prepočítaný na plné úväzky lekárov. Nezaraďujú sa zamestnanci, ktorých práca má charakter poliklinickej a extramurálnej činnosti.

Počet pracovných miest sestier (T 3.2) je vrátane pôrodných asistentiek v útvaroch gynekológia a pôrodníctvo.

Posteľ v zdravotníckych zariadeniach je každá posteľ z posteľového fondu zdravotníckych zariadení, ktorá je vybavená a pohotová prijať pacienta bez ohľadu na to, či je alebo nie je obsadená, stav k 31.12.

Počet hospitalizovaných (T 3.3) je neaditívny údaj; vypočítava sa ako priemer prijatých a prepustených pacientov za sledované obdobie za dané členenie (odborný útvar, zdravotnícke zariadenie, územie). Počet hospitalizovaných za zdravotnícke zariadenie alebo vybraný územný celok zahŕňa prijatých a prepustených pacientov do/z zdravotníckeho zariadenia. Počet hospitalizovaných za odborný útvar zahŕňa aj preklady pacientov medzi posteľovými útvarmi toho istého zariadenia. Do počtu sú zahrnutí len liečení pacienti, nezapočítavajú sa sprevádzajúce osoby.

Priemerný ošetrovací čas v dňoch (T 3.3) je pomer počtu ošetrovacích dní a počtu hospitalizovaných pacientov za rok. Údaj za SR sa používa v medzinárodných porovnaniach, resp. na porovnanie medzi jednotlivými zdravotníckymi zariadeniami.

Ukazovateľ „počet hospitalizácií" sledovaný v štatistike hospitalizovaných (T 2.1.1) započítava každé ukončenie hospitalizácie na jednom oddelení, teda ukončenie prepustením, úmrtím alebo prekladom na iné oddelenie, preto údaj za SR, resp. vybraný územný celok dosahuje vyššiu hodnotu ako v T 3.3. Odvodený ukazovateľ „priemerný ošetrovací čas" (T 2.1.1) naopak dosahuje nižšiu hodnotu za SR, resp. vybraný územný celok. Používa sa na sledovanie dĺžky ošetrovania pri jednotlivých diagnózach.

Ošetrovací deň je celý kalendárny deň, v ktorom sa pacientovi dostalo všetkých služieb, ktoré posteľové zariadenie poskytuje, t. j. ošetrovanie – liečenie vrátane ubytovania a stravovania. Prvý a posledný kalendárny deň v posteľovom zariadení sa počíta za jeden ošetrovací deň. Ak bol pacient prepustený alebo zomrel v ten istý deň ako bol prijatý, je počítaný jeden ošetrovací deň.

Využitie postelí v dňoch vyjadruje priemerný počet dní v roku, kedy bola posteľ obsadená pacientom. Vypočíta sa ako pomer počtu ošetrovacích dní a priemerného počtu postelí.

Využitie postelí v % vyjadruje percento dostupných postelí, ktoré boli obsadené za dané obdobie. Vypočíta sa ako pomer počtu ošetrovacích dní a skutočnej posteľovej kapacity v počte ošetrovacích dní, vyjadrený v percentách.

Skutočná posteľová kapacita je priemerný počet postelí vynásobený počtom dní v roku (365) a následne znížený o počet dočasne neobsadených postelí v počte ošetrovacích dní.

Počet preventívnych prehliadok zaznamenávajú odborné výkazy o činnosti ambulancií.

Preventívna prehliadka – periodicita a rozsah plne uhrádzaných preventívnych prehliadok z verejného zdravotného poistenia je stanovený zákonom č. 577/2004 o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov (§ 2 ods. 1 zákona a príloha č. 2).

Zdrojom údajov o **odliečených pacientoch v kúpeľnej starostlivosti** je hlásenie o ukončenej kúpeľnej liečbe. Zahŕňa počet pacientov/klientov, ktorí ukončili kúpeľnú liečbu v prírodných liečebných kúpeľoch a kúpeľných liečebniach na území Slovenskej republiky formou liečebných pobytov.

Informácie o druhoch a počte **prístrojovej techniky** v zdravotníctve sú získavané ročným výkazom o zdravotníckej technike. Medziročný nárast je spôsobený nielen nákupom nových prístrojov, ale aj rozšírením množiny oslovených spravodajských jednotiek, najmä o menšie ambulantné zariadenia, ktoré v súčasnosti už disponujú finančne nákladnou zdravotníckou technikou (EKG, RTG, ultrazvukové prístroje a iné).

Sprievodným dokumentom k danej kapitole publikácie je xlsx/ods súbor, v ktorom sa okrem tabuliek nachádzajú aj údaje ku grafom.

Výber primárnych tabuliek z publikácie je možné doplniť ďalšími údajmi zverejnenými prostredníctvom analytických tabuľkových výstupov voľne dostupných na webovom sídle www.nczisk.sk v časti Štatistické výstupy.

Sieť a činnosť zdravotníckych zariadení

V Slovenskej republike bolo ku koncu roka 2017 evidovaných 11 763 poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, ktorí prevádzkovali 12 816 zdravotníckych zariadení. Zariadenia ambulantnej zdravotnej starostlivosti tvorili 76,8 % (9 839 zariadení), zariadenia lekárenskej starostlivosti 14,7 % (1 880 zariadení), ústavnej zdravotnej starostlivosti 1,4 % (179 zariadení), hematologicko-transfúziologické zariadenia 0,1 % (12 zariadení) a ostatné zariadenia, kde patrí zubná technika, očná optika, dopravná zdravotná služba a iné predstavovali 7,1 % (906 zariadení) v sieti zdravotníckych zariadení.

V rámci zdravotníckych zariadení zabezpečovalo zdravotnú starostlivosť po prepočte na plné úväzky v pracovnom aj mimopracovnom pomere 24 537,86 pracovných miest (p. m.) samostatných odborných zdravotníckych pracovníkov, v tom bolo 16 806,08 p. m. lekárov, 2 549,56 p. m. zubných lekárov, 3 950,03 p. m. farmaceutov a 1 232,19 p. m. iných zdravotníckych pracovníkov (psychológov, laboratórnych diagnostikov, logopédov, fyzikov a liečebných pedagógov). V porovnaní s rokom 2016 bol vykázaný nižší počet pracovných miest o 335,01, čo sa najviac prejavilo v druhoch zdravotníckeho zariadenia ambulancia špecializovanej ambulantnej starostlivosti (menej o 199,79 miest) a ambulancia všeobecnej ambulantnej starostlivosti (menej o 143,42 miest). Výraznejší nárast bol v zariadeniach lekárenskej starostlivosti (viac o 75,04 miest), a to predovšetkým v nemocničnej lekárni (viac o 57,08 miest) a verejnej lekárni (viac o 30,45 miest).

Ambulantnú starostlivosť poskytovalo celkovo 14 532 ambulancií (odborných útvarov v zdravotníckych zariadeniach) aj vrátane ambulancií v nemocniciach a iných ústavných zariadeniach. V nich pracovalo 57 % všetkých lekárov a zubných lekárov (11 050,49 p. m.), čo predstavuje 203,02 lekárov na 100 000 obyvateľov. Pracovných úväzkov sestier a pôrodných asistentiek bolo vykázaných 11 286,07 (207,35/100 000). Medziročne sa počet úväzkov lekárov a zubných lekárov v ambulanciách znížil o 425,71 a oproti roku 2013 až o 626,10 a počet úväzkov sestier a pôrodných asistentiek o 393,27 a 619,71. Prehľad ambulancií podľa odborného zamerania s uvedením počtu úväzkov zdravotníckych pracovníkov i počtu návštev pacientov za SR je k dispozícii v tabuľke 3.5 a 3.6. Pokrytie poskytovania všeobecnej, špecializovanej gynekologickej, špecializovanej zubno-lekárskej a inej špecializovanej ambulantnej starostlivosti v krajoch, resp. okresoch uvádzajú tabuľky 3.7 – 3.9. Všeobecnú zdravotnú starostlivosť o dospelých poskytovalo v SR 1 740,39 p. m. lekárov (39,23/100 000), čo je menej o 124,82 p. m. lekárov oproti roku 2016. Všeobecnú ambulantnú starostlivosť pre deti a dorast zabezpečovalo 899,58 p. m. lekárov (89,33/100 000 detí), menej o 52,88 p. m. oproti roku 2016. Zubno-lekársku ambulantnú starostlivosť zabezpečovalo 2 333,07 p. m. lekárov (42,86/100 000) a gynekologickú ambulantnú starostlivosť 621,97 p. m. lekárov (22,32/100 000).

V ambulanciách bolo uskutočnených 65 776-tisíc návštev vrátane návštevnej služby. V porovnaní s rokom 2016 klesol počet návštev na 1 obyvateľa z 12,56 na 12,08 ročne. Najnavštevovanejšie boli ambulancie všeobecných lekárov. Deti a mladiství navštívili všeobecného lekára pre deti a dorast priemerne 6,3-krát ročne. Na 1 p. m. lekára pripadalo približne 6 555,5 návštev za rok (čo je 26,5 návštev denne pri počte 247 pracovných dní v roku 2017). Pacienti vo veku 18 a viac rokov navštívili všeobecného lekára pre dospelých 3,9-krát ročne. Na 1 lekárske miesto pripadalo približne 9 514,9 návštev pacientov ročne (38,5 návštev denne). V rámci preventívnych prehliadok vo všeobecných ambulanciách pre deti a dorast bolo na 1 evidovanú osobu v ambulancii vo veku 0 – 26 rokov vykonaných 0,86 prehliadok za rok s najvyšším zastúpením v Bratislavskom (0,92), Trnavskom (0,88), Žilinskom (0,88) a Prešovskom kraji (0,87). Podrobnejšie údaje o vykonaných preventívnych prehliadkach podľa veku detí sa nachádzajú v tabuľke 3.10. Všeobecné ambulancie pre dospelých evidovali 0,16 preventívnych prehliadok na 1 obyvateľa vo veku 19 a viac rokov (periodicita preventívnych prehliadok u všeobecného lekára je stanovená na každé dva roky, absolvovalo ju teda približne 33 % osôb v tejto vekovej skupine). V ambulanciách zubného lekárstva absolvovalo na 1 evidovanú osobu preventívnu prehliadku 0,53 osoby ročne, pričom najviac ich bolo vykonaných pacientom v Prešovskom (0,59), Trenčianskom (0,57) a Nitrianskom kraji (0,54). Rozdiel v počte preventívnych zubnolekárskych prehliadok podľa veku zobrazuje graf 3.1. V gynekologických ambulanciách bolo vykonaných 0,48 preventívnych prehliadok na 1 evidovanú ženu (najviac 0,57

v Nitrianskom kraji). Preventívnu gastroenterologickú prehliadku absolvovalo necelé 1 % osôb vo veku 50 a viac rokov (podľa zákona je plne hradená z verejného poistenia raz za 10 alebo 5 rokov, podľa zdravotného stavu) a preventívnu urologickú prehliadku približne 6 % mužov vo veku 50 a viac rokov (plne hradená raz za 3 alebo 2 roky, podľa zdravotného stavu).

Sieť ústavnej zdravotnej starostlivosti tvorilo 179 zdravotníckych zariadení – 72 všeobecných a 43 špecializovaných nemocníc, 29 zariadení kúpeľnej starostlivosti, 16 liečební, 10 hospicov, 8 domov ošetrovateľskej starostlivosti a 1 zariadenie biomedicínskeho výskumu. Tieto zariadenia disponovali 41 428 posteľami. V rámci zariadení kúpeľnej starostlivosti bolo v roku 2017 k dispozícii 9 384 postelí, pričom oproti predchádzajúcemu roku nevykázali údaje o počte postelí 4 zariadenia. Ak v prípade týchto 4 zariadení zoberieme do úvahy údaj o počte postelí z roku 2016, môžeme odhadnúť celkový počet na 11 348 postelí. Počet pacientov, ktorí ukončili liečebný pobyt v kúpeľných zariadeniach, sa medziročne zvýšil o 965 na 168 013 (131 534 tuzemcov a 36 479 cudzincov). Ich počet rastie každoročne, v porovnaní s rokom 2013 o 9 % (14 302) a oproti roku 2008 o 10 % (15 727). Prejavuje sa to najmä u tuzemských pacientov, ktorí si pobyt hradia sami, pričom oproti roku 2008 sa ich počet zvýšil o 43 % a pobyt tuzemských pacientov hradený poisťovňou vzrástol o 16 % (graf 3.2). Detskí pacienti boli v rámci kúpeľnej starostlivosti liečení hlavne pre netuberkulózne choroby dýchacích ciest (49,2 %), choroby pohybového ústrojenstva (30,8 %), nervové choroby (8,7 %) a kožné choroby (4,9 %). Dospelí pacienti pre choroby pohybového ústrojenstva (74,7 %), netuberkulózne choroby dýchacích ciest (12,5 %), choroby obehového ústrojenstva (4,6 %) a kožné choroby (2,5 %). Z konkrétnych diagnóz dominovali u tuzemských detí a mladistvých do 19 rokov dg. M41 skolióza (1 700 odliečených pacientov), J45 astma (1 622), J30 vazomotorická a alergická nádcha (1 327). U 20 – 64-ročných pacientov bola najčastejšie kúpeľná liečba indikovaná pre dg. M51 iné poruchy medzistavcových platničiek (13 478), M53 iné dorzopatie (13 338 odliečených pacientov) a M54 bolesť chrbta – dorzalgia (10 556) a u najstarších 65- a viacročných pre dg. M51 (8 559), M53 (6 188) a J41 jednoduchá a mukopurulentná chronická bronchitída (5 519).

S vylúčením zariadení kúpeľnej starostlivosti mali posteľové útvary SR 32 044 postelí (588,7/100 000), 77,2 % z tohto posteľového fondu sa nachádzalo vo všeobecných nemocniciach, 17,7 % v špecializovaných nemocniciach, 3,9 % v liečebniach a 1,2 % v hospicoch, domoch ošetrovateľskej starostlivosti a zariadeniach biomedicínskeho výskumu. So zreteľom na odborný útvar disponovalo najväčším počtom postelí vnútorné lekárstvo (3 509), psychiatria (3 307), gynekológia a pôrodníctvo (2 518) a chirurgia (2 465), v ktorých sa nachádzala viac ako tretina posteľového fondu. Medzinárodné porovnania Slovenska s inými krajinami sú dostupné v online databáze OECD Health Statistics.

V posteľových útvaroch bola poskytovaná zdravotná starostlivosť prostredníctvom celkového počtu 6 774,70 plných úväzkov lekárov, čo je o 198,52 úväzkov viac ako v roku 2016 a o 601,19 úväzkov viac ako v roku 2013. Na 100 postelí pripadalo 21,1 lekárskych miest. Počet sestier dosiahol 16 913,98 plných úväzkov. Hospitalizovaných bolo 1 004 283 pacientov, teda 1 845,1 na 10 000 obyvateľov a zomrelo 30 026 hospitalizovaných (29,9 na 1 000 hospitalizovaných). Postele boli využité na 69,1 %. Počet hospitalizovaných za územie SR predstavuje priemer prijatých a prepustených pacientov (vrátane zomretých) do/z zdravotníckych zariadení za rok, pričom sa do počtu nezahŕňajú preklady pacientov medzi oddeleniami v rámci toho istého zdravotníckeho zariadenia. Priemerný ošetrovací čas (pomer počtu ošetrovacích dní a počtu hospitalizovaných) bol 7,7 dňa rovnako ako v roku 2016, no z dlhodobého hľadiska sa znižuje (oproti roku 2013 o 0,2 dňa). Vzhľadom na vykazovanie počtu hospitalizovaných bez prekladov má priemerný ošetrovací čas v štatistike posteľového fondu vyššiu hodnotu ako v štatistike hospitalizovaných (6,5 dňa) prezentovaný v 2. kapitole (v nej sa do počtu hospitalizovaných započítavajú aj preklady medzi oddeleniami), ktorý sa využíva najmä na sledovanie ošetrovacej doby pri liečbe jednotlivých ochorení.

V posledných rokoch evidujeme rast počtu denných miest v útvaroch zdravotnej starostlivosti. V roku 2017 bolo 5 116 denných miest, čo je o 70 viac ako v roku 2016 a o 633 viac ako v roku 2013. Najväčší medziročný nárast bol v útvaroch úrazovej chirurgie (o 72 miest) a ortopédie (o 33 miest) a pokles v útvaroch plastickej chirurgie (o 30 miest) a klinickej imunológie a alergiológie (o 24 miest).